

Υπεύθυνος δανεισμός: άμυνα στην υπερχρέωση των καταναλωτών

Χαιρετισμός

Σπύρου Φιλάρετου

Γενικού Διευθυντή Alpha Bank

Κυρίες και Κύριοι,

Καταρχήν θα ήθελα να ευχαριστήσω τους διοργανωτές της εκδήλωσης για την πρόσκλησή τους να συμμετάσχω στην ημερίδα αυτή. Το θέμα της ημερίδας έχει προκαλέσει ευρύτατο ενδιαφέρον τα τελευταία χρόνια και συζητείται σε πανευρωπαϊκό επίπεδο με στόχο να αναληφθούν από κοινού οι κατάλληλες πρωτοβουλίες για την πρόληψη του φαινομένου της υπερχρέωσης των καταναλωτών.

1. Στοιχεία για την κατάσταση της υπερχρέωσης στην χώρα μας

Πριν αναφερθώ στις επιμέρους διαστάσεις της υπερχρέωσης και τα μέτρα που λαμβάνονται και μπορούν να ληφθούν σχετικά για την πρόληψή της, θα ήθελα να επισημάνω ότι σε ό,τι αφορά την ελληνική πραγματικότητα, όπως έχει επανειλημμένα τονιστεί, από τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος¹ προκύπτει ότι η συντριπτική πλειοψηφία των νοικοκυριών δεν αντιμετωπίζει δυσκολίες εξυπηρέτησης του χρέους τους, ενώ το ύψος των δανείων προς νοικοκυριά (στεγαστικά και καταναλωτικά) ως ποσοστό του ΑΕΠ παραμένει το χαμηλότερο στην ευρωζώνη (- 32,5% στην Ελλάδα έναντι 51,4% κατά μέσο όρο στην ευρωζώνη τον Αύγουστο του 2005). Ταυτόχρονα, αξίζει να σημειωθεί ότι το 51,6% των νοικοκυριών στην Ελλάδα δεν έχει συνάψει απολύτως καμία δανειακή σύμβαση με τράπεζα.

Στο ίδιο πλαίσιο, θα ήθελα να τονίσω το ότι η σημαντική πράγματι, αύξηση της ζήτησης για υπηρεσίες καταναλωτικής και στεγαστικής πίστης στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια δεν είναι ορθό να συνδέεται με το ενδεχόμενο αυξημένου κινδύνου υπερχρέωσης των νοικοκυριών, καθώς η αύξηση αυτή οφείλεται σε συγκεκριμένους παράγοντες που συνοψίζονται:

- στον σταθερά υψηλό ρυθμό ανάπτυξης της οικονομίας, που έχει ως συνέπεια τα διαθέσιμα εισοδήματα, κατά μέσο όρο, να αυξάνονται,
- στην πρόσφατη, μόλις το 2003, απελευθέρωση της καταναλωτικής πίστης στη χώρα μας, και
- στα σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα επιτόκια της στεγαστικής πίστης, που δίνουν τη δυνατότητα σε νοικοκυριά που δεν έχουν άλλες εναλλακτικές λύσεις να αποκτήσουν ιδιόκτητη στέγη.

¹ Οικονομικό Δελτίο της Τράπεζας της Ελλάδος, Αύγουστος 2005, σελ. 15-40.

Συνεπώς, θα πρέπει να αποσυνδεθεί το ζήτημα της τυχόν υπερχρέωσης από την αύξηση της ζήτησης στον τομέα της καταναλωτικής και της στεγαστικής πίστης.

2. Η πολυπλοκότητα της έννοιας της υπερχρέωσης

Η πολυπλοκότητα του ζητήματος ξεκινάει ήδη από το γεγονός ότι η ίδια η έννοια της υπερχρέωσης δεν είναι απόλυτα ξεκάθαρο σε τι συνίσταται. Από την άλλη πλευρά, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η υπερχρέωση δεν οδηγεί μόνο, αλλά συχνά οφείλεται σε καταστάσεις κοινωνικού αποκλεισμού, ενώ το κόστος που συνεπάγεται είναι πολύ σημαντικό και για τους ιδιώτες και για τους πιστωτές αλλά και για την Πολιτεία εν γένει. Σε ό,τι αφορά την πρόληψη της υπερχρέωσης, μία από τις μεγαλύτερες δυσκολίες που παρατηρούνται είναι ότι, όπως διαφαίνεται από έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί μέχρι στιγμής σε ευρωπαϊκό επίπεδο,² ένα μεγάλο ποσοστό των υπερχρεωμένων προσώπων καταλήγει να είναι υπερχρεωμένο εξαιτίας της επέλευσης σημαντικών και απρόβλεπτων γεγονότων (micro events) που επηρεάζουν ουσιαδώς την προσωπική του κατάσταση, όπως κάποια σοβαρή αρρώστια, η αλλαγή της εργασιακής κατάστασης, ένα διαζύγιο, η έλευση ενός παιδιού. Τέτοιου είδους περιστατικά είναι ωστόσο πολύ δύσκολο ακόμη και να πιθανολογηθούν –πόσο μάλλον να προβλεφθούν- εκ των προτέρων, ώστε να αποφευχθεί τυχόν υπερχρέωση λόγω του ενδεχομένου επέλευσής τους.

Η πολυπλοκότητα αυτή αλλά και οι μεγάλης σημασίας διαστάσεις που είναι δυνατό να λάβει η υπερχρέωση, οι τρεις άξονες στους οποίους θα πρέπει να δοθεί έμφαση είναι ιδίως:

- η θωράκιση του ρυθμιστικού πλαισίου, εφόσον και στο βαθμό που κρίνεται αναγκαία,
- η υιοθέτηση βέλτιστων πρακτικών και, βεβαίως,
- η εκπαίδευση του καταναλωτή.

3. Σύνδεση της υπερχρέωσης με τον υπεύθυνο δανεισμό: τα μέτρα που λαμβάνονται και οι κανόνες που τηρούνται από τις ελληνικές τράπεζες

Στο μέτρο που ένα από τα συστατικά στοιχεία της υπερχρέωσης είναι η αδυναμία ή πολύ μεγάλη δυσκολία ενός καταναλωτή να αποπληρώσει τυχόν δάνειο ή πίστωση εν γένει που έχει λάβει, το φαινόμενο της υπερχρέωσης συνδέεται στενά με τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες χορηγούνται οι πιστώσεις εκ μέρους των τραπεζών και το ζήτημα του υπεύθυνου δανεισμού.

Στο σημείο δε αυτό θα ήθελα να κάνω τις εξής επισημάνσεις αναφορικά με την υπεύθυνη στάση των ελληνικών τραπεζών:

² DTI, Tackling over-indebtedness, annual Report 2005, p. 25, που παραπέμπει στη μελέτη “Over-indebtedness in Britain”, September 2002, Elaine Kempson, “Over-indebtedness in Britain: A DTI report on the MORI Financial Services Survey 2004”, June 2005, DTI.

- η Τράπεζα της Ελλάδος έχει δώσει συγκεκριμένες οδηγίες προς τις τράπεζες σχετικά με τον έλεγχο του ύψους του δανεισμού κάθε καταναλωτή ως ποσοστού του εισοδήματός του
- οι τράπεζες είναι ιδιαίτερα προσεκτικές κατά τη χορήγηση δανείων σε καταναλωτές, εφαρμόζοντας συγκεκριμένα μοντέλα αξιολόγησης της πιστοληπτικής τους ικανότητας προκειμένου να διασφαλίζουν με τη μεγαλύτερη δυνατή ασφάλεια την αποπληρωμή από αυτούς του χρέους που αναλαμβάνουν, ενώ δεν επιθυμούν να συγκεντρώνουν επισφαλείς απαιτήσεις, διότι οι απαιτήσεις αυτές, σύμφωνα και με τους νέους κανόνες της Επιτροπής της Βασιλείας για την κεφαλαιακή επάρκεια (Basle II) συνεπάγονται την υποχρέωση διακράτησης περισσότερων ιδίων κεφαλαίων και σχηματισμού προβλέψεων
- η πληροφόρηση που παρέχεται στον καταναλωτή σε όλα τα στάδια της σύμβασης είναι ιδιαίτερα διεξοδική και έχει ως στόχο το να εξοπλίσει τον καταναλωτή με την πληροφόρηση εκείνη που θα του επιτρέψει να λάβει συνειδητοποιημένα και υπεύθυνα την όποια απόφασή του. Επισημαίνεται δε ότι και στο πλαίσιο της υπό εκπόνηση Οδηγίας για την παροχή πιστώσεων σε καταναλωτές, ένα από τα κριτήρια που τίθενται για τον έλεγχο της εφαρμογής της αρχής τους υπεύθυνου δανεισμού είναι η τήρηση από τις τράπεζες των υποχρεώσεων που καθιερώνονται για την παροχή προσυμβατικής πληροφόρησης στον καταναλωτή.
- μία άλλη πολύ σημαντική παράμετρος για την ορθότερη κατά το δυνατόν αξιολόγηση από τις τράπεζες της πιστοληπτικής ικανότητας του καταναλωτή είναι η άντληση στοιχείων σε ό,τι αφορά τυχόν άλλες υποχρεώσεις που έχει αναλάβει ο τελευταίος από την γνωστή ως λευκή λίστα του Τειρεσία. Την βάση αυτή, παρά τους περιορισμούς που έχουν επιβληθεί από την Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα συμβουλευονται ανελλιπώς οι τράπεζες.

4. Η αναγκαία συμβολή των καταναλωτών και της Πολιτείας

Από την άλλη πλευρά, καθίσταται σαφές με βάση τα προαναφερθέντα ότι ο ρόλος του καταναλωτή στη διαδικασία του υπεύθυνου δανεισμού είναι επίσης πολύ σημαντικός. Είναι απολύτως αναγκαίο δηλαδή ο καταναλωτής να είναι υπεύθυνος δανειολήπτης:

- παρέχοντας ακριβή και πλήρη πληροφόρηση στην τράπεζα,
- συμμετέχοντας στη διαδικασία της λευκής λίστας του ΤΕΙΡΕΣΙΑ
- αφιερώνοντας χρόνο για την ενημέρωσή του,
- λειτουργώντας με σύνεση, και
- τηρώντας τις συμβατικές του υποχρεώσεις.

Τέλος, θα πρέπει επίσης να επισημανθεί ο καθοριστικός ρόλος εν προκειμένω τόσο της Πολιτείας όσο και των ενώσεων καταναλωτών, σε ό,τι αφορά ιδίως την «εκπαίδευση» του καταναλωτή και την ανάπτυξη της κουλτούρας του υπεύθυνου δανειολήπτη. Τα μέτρα που μπορούν να ληφθούν σχετικά είναι πολλά και ιδιαίτερα αποτελεσματικά. Ενδεικτικά αναφέρομαι σε μία πρωτοβουλία της βρετανικής Financial Services Authority και του BBC, που προώθησαν το γνωστό ως “Financial Healthcheck”.³ Πρόκειται για ένα πολύ απλό ερωτηματολόγιο, που μπορεί κανείς να συμπληρώσει σύντομα στο διαδίκτυο και το οποίο παρέχει στον καταναλωτή μια ποιοτική ανάλυση της προσωπικής του οικονομικής κατάστασης, του υποδεικνύει κάποιες προτεραιότητες σε σχέση με τη λήψη δανείου και επισημαίνει κρίσιμα γι’ αυτόν στοιχεία σχετικά.

Σε κάθε περίπτωση, είναι σίγουρο ότι χρειάζεται διαρκής εγρήγορση, ενδιαφέρον και κοινή προσπάθεια όλων των εμπλεκόμενων (Πολιτεία, εποπτικές αρχές, τράπεζες, καταναλωτές) με στόχο τη διατήρηση και δημιουργία των συνθηκών που θα επιτρέψουν την αποτελεσματική και σε βάθος χρόνου πρόληψη της υπερχρέωσης. Με την έννοια αυτή, εκτιμώ ιδιαίτερα την πρωτοβουλία της διοργάνωσης της σημερινής ημερίδας και ελπίζω ότι θα αποτελέσει την αρχή ενός διαρκούς και ουσιαστικού διαλόγου στο ζήτημα της πρόληψης της υπερχρέωσης.

³ www.bbc.co.uk/healthcheck, www.fsa.gov.uk/consumer/healthcheck.